

Józef Jerzy Hylzen

uczeń

[kasztelan inflancki](#), [wojewoda miński](#), [wojewoda mścisławski](#), [członek loży masońskiej](#)

Ur. 25.1.1736, Inflanty

Zm. 31.8.1786, Rzym

Dane rodziców

Jan August Hylzen (1702-1767)

Konstancja Plater (zm. 1795)

Wychowanie i wykształcenie

Wychował się w rodowej [Dagdzie](#). Pod [opieką](#) wykształconego [ojca](#) uczył się podstaw [historii](#) oraz języków obcych. Kiedy skończył 13 lat, [ojciec](#) zaprezentował go publicznie. Dnia 3 sierpnia 1749 roku w jezuickim kościele pod wezwaniem św. Kazimierza odbyły się promocje oraz dysputa filozoficzna akademików Akademii Wileńskiej dedykowane „JMCi p. Józefowi Hylzenowi, kasztelanowemu inflanckiemu”. Ponadto Karol Jezierski (1712–1774) zadedykował 13-letniemu „mecenasowi” swoją rozprawę poświęconą filozofii Arystotelesa. W 1750 roku [ojciec](#) przydzielił synowi [guwernera](#), [Karola Wyrwicza](#). Dysponujący odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem pedagogicznym [Wyrwicz](#) uczył młodzieńca języków obcych, [geografii](#), [historii](#), [retoryki](#) i [filozofii](#). Po edukacji domowej Hylzen odbył kilkuletnią [podróż zagraniczną](#).

Grand Tour trwał prawie dwa lata (od 15 września 1752 do 25 sierpnia 1754 roku). Celem pierwszego etapu podróży było [wiedeńskie Collegium Theresianum](#), gdzie przez [Poznań](#), [Leszno](#), [Wrocław](#) i [Ołomuniec](#) dotarł 9 października. Tam wstąpił do [Collegium Theresianum](#), elitarnej szkoły kształcącej młodzież szlachecką z całej Europy do państwowej służby cywilnej. W szkole uczył się [historii](#), szermierki, [filozofii](#), [matematyki](#). Po siedmiomiesięcznej nauce przez [Bawarię](#), [Alzację](#) i [Lotaryngię](#) razem z [Karolem Wyrwiczem](#) 4 lipca 1753 roku dotarł do [Paryża](#). W stolicy [Francji](#) pobierał prywatne lekcje u wynajętych metrów lub samemu uczęszczał na zajęcia do [Akademii Francuskiej](#), ucząc się jazdy konnej i [architektury](#), doskonalił taniec, fechtunek i rysunek. W [Paryżu](#) uczestniczył także w publicznych pokazach [fizyki eksperymentalnej](#) organizowanych przez księdza Jeana-Antoine'a Nolleta, odwiedzał Wersal, gabinety osobliwości (m.in René Antoine'a Ferchault de Réaumura), zwiedzał kościoły, place i pałace (Luwr, Palais Royal, katedrę Notre Dame de Paris). Po prawie rocznym pobycie w [Paryżu](#) przez [Niderlandy](#), państwa [Rzeszy](#), z dłuższym postojem w [Berlinie](#) (Monbijou, Sanssouci, Charlottenburg), 25 sierpnia 1754 roku wrócił do [Gdańska](#).

Etapy kariery dot. edukacji

Fakty z życia osobistego

W latach 1774-1780 brał czynny udział w życiu wolnomularskim. W dniu 30 kwietnia 1774 roku współzałożył Towarzystwo Dobroczynne o nazwie „Zakon Przyjaciół Doświadczonych” („l'Ordre des Amis à l'Épreuve”), które pod koniec roku stało się bazą dla prowizorycznej i ukrytej loży „Bon Pasteur”. W roku 1778 loża ujawniła się na forum wolnomularskim i utworzyła kierownictwo przyszłej obediencji - Sublime Conseil Écossais du Grant Orient de Pologne (Wyższa Rada Szkocka Wielkiego Wschodu Polskiego) - na czele którego stanął Hylzen. Również założył „l'Etoile du Nord” („Gwiazdę Północną”), która 20 grudnia 1778 roku nieznacznie zmodyfikowała swoją nazwę i na cześć Imperatorowej Rosyjskiej instalowała się jako „Katarzyna pod Gwiazdą Północną”. Loża otrzymała od Wielkiego Wschodu Londyńskiego w roku 1780 tytuł Wielkiej Loży, a Hylzen został Wielkim Mistrzem Prowincjonalnym. Obok przynależności wolnomularskiej należał także do Różokrzyżowców.

W roku 1761 ożenił się z Teresą Potocką, córką Michała, wojewody wołyńskiego. Ich jedyny syn Jan Jerzy (ur. 1762) zmarł jako dziecko. W 1777 roku żona porzuciła Hylzena dla Szymona Kossakowskiego.

Żył w [XVIII wieku](#).

Bibliografia

Podmiotowa

1. Vilniaus universiteto biblioteka, Wilno, F. 1-C160, Józef Jerzy Hylzen, *Diarium a discessu meo Gedano Viennam 1752 15 septembris*.
2. Vilniaus universiteto biblioteka, Wilno, F. 1-D1124, Józef Jerzy Hylzen, *Kontynuacja diariusza od roku 1754 m[iesią]ca augusta 25 dnia we Gdańsku*.
3. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Wilno, F9-7, Józef Jerzy Hylzen, *Zbiór listów moich 1756 17ma septembris m[iesią]ca we Gdańsku*.
4. Józef Jerzy Hylzen, *Juozapo Jurgio Hilzeno 1752–1754 metu keliones dienoraštis/Dziennik podróży Józefa Jerzego Hylzena z lat 1752–1754*, wyd. J. Orzeł, A. Pacevičius, S. Roszak, Wilno, 2013.
5. „Gazeta Warszawska” 1786, nr 78.
6. Archiwum Państwowe, Gdańsk, sygn. 300, nr 41/25.

Przedmiotowa

1. J. Bartoszewicz, *Znakomici mężowie polscy w XVIII wieku. Wizerunki historycznych osób, t. 2*, Petersburg, 1856.
2. O. Hedemann, *Historia powiatu brasławskiego*, Wilno, 1930.
3. E. Rostworowski, *Hylzen Józef Jerzy*, Polski Słownik Biograficzny, t. 10, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962.
4. *Hylzen Józef*, S. Orgelbranda Encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami, t. 7, Warszawa, 1900.
5. G. Manteuffel, *Hylzen*, Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana, t. 29-30, Warszawa, 1902.
6. Ł. Wróbel, *Józef Jerzy Hylzen jako diarysta. Kontynuacja diariusza od roku 1754 miesiąca augusta 25 dnia we Gdańsku*, [w:] Egodokumenty. Tradycje historiograficzne i perspektywy badawcze, W. Chorążyczewski, A. Pacevičius, S. Roszak, Toruń, 2015.
7. Ł. Wróbel, *Obrazy europejskiej codzienności. Kultura ludowa w dzienniku podróży edukacyjnej Józefa Jerzego Hylzena z lat 1752–1754*, [w:] Folklor – tradycja i współczesność, R. Sitniewska, E. Wilczyńska, V. Wróblewska, Toruń, 2016.
8. L. Hass, *Sekta farmazonii warszawskiej. Pierwsze stulecie wolnomularstwa w Warszawie (1721–1821)*, Warszawa, 1980.
9. L. Hass, *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII i XIX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1982.
10. J. Orzeł, *Zmysły a rozum. Paryskie wykłady fizyki eksperymentalnej opata Nolleta w dzienniku Józefa Jerzego Hylzena*, [w:] Staropolski ogląd świata. Sarmacki sensualizm, F. Wolański, Toruń, 2017.
11. J. Orzeł, Ł. Wróbel, *Józef Jerzy Hylzen (1736–1786) jako przedstawiciel elity inflanckiej. Studium początków kariery magnackiej*, [w:] Społeczeństwo a elity, Społeczeństwo Staropolskie. Seria nowa, t. 5, A. Karpiński, I.M. Dacka-Górzyńska, Warszawa, 2018.